

אזכרה שנתאחרה

(לנשמת י"ל ברנר)

טוב שנמצא מי שיוזכר לנו כי הנה הגיע יום השנה העשירי לפטירתו של יהודה ליב ברנר, זה שנספה בלא עת - כבן חמשים - בין שאר חללי המלחמה בא"י, ואשר מקום קברו העזוב בבירות הסורית אינו ידוע, כשם שלא ידוע מה גורל עובדו הספרותי, שבו שקע עמל שנים רבות, השומעים ישמעו עתה, כי היה זה תלמיד-חכם, בקי בחדרי התורה, מלקט ספרותי שקרן ובעל תכניות ספרותיות גדולות.

לא בזה אדון, הגורל המזורז ער עובדו הספרותי - אף זה קרבן המלחמה - אינו סתם לנו סתם להעריך את כוח בעליו, לדעת מה היה בו מן הרצון ומה מן היכולת, באיזו מדה היה חלקו בין תוכני התכניות הספרותיות ובאיזו מדה - בין הנוכחים לקיימן.

אודה ואבגש, שמכחיני זו ידעתיו אך מעט, ידחיו כסיפא ולא כספרא, אמנם, גם כזה היה שונה מבני גילו העסקנים; ראיתיו כאיש הספר, כמקור ורחים נכסי רוח, אולם על אלה לא דבר, איש דספר היה - ביהלוי, לאחר ימים נשודע לי דבר תורנותו וחלומותיו הספרותיים אשר טפח ברשות היחיד שלו - הבינותי כי בסיפא זה, איש הבימה והפעילות הצבאית, היה נוסף לכל זה גם משהו ממדת ליו.

דמותו של י. ל. ברנר המלוה אותי, אינה זו שעולה עתה מתוך מאמרי הזכרה, דמות תירנית של בעל מאור היהדות, אלא דמות חילונית כהחלטה, דמות לוחם - ברנר הציוני, ברנר מסינסקי, דמות ציונית בלתי שכיחה, כאשר לא דבק בה מאום מאותו נוסף הקלישות, הקריקטוריות, משהו מאותם עיגול-פרט ושמחת-דלגט, שהיתה באותם הימים כחנת חלקה של עסקנים ציונים, הציונות שלו היתה דבר מה רציני, רציני ביותר.

הי זה בזכרוני הנאום הראשון הברנרי ששמעתי, ואני אז נער בן י"ג, לא תוכן הנאום, אלא האור שהשרה הנאום; עומד לפניך אדם לבוש סידור-אק פשוט, נוזל ראש עד היסוד, ציוד-גרון (נצטרך בנאום שקדם לזה) וכוס ומים שעל השולחן לפנינו עומדת לא בכדי, היא דרושה לו באמת, הוא מדבר, ואתה רואה וחש, שהוא רוצה דבר מה, דבר מה הברור לו מאד, ורוצה הוא באמת, בכל כחו, ורוצה הוא לא להנאות אותך בדבריו, אלא - שים אתה תרצה כמוהו, וכמה שונה היה דרך נאומו מכל אלה ששמעתי לפנינו: לא הניגון המחוק של המסיף הציוני המתובל בססוקים שובי לב ולא צחות הדבור הרוסי שנ, האי-פילנומוציני המדופלם, טוב הלכ ויפה הנימוסים, ודא התרומות של הסניור המושגי, המוכיח ברורות כי הלאומיות והפרונרסי אינם מתנגדים, זה לזה, כאן היה דבר מה אחר: שיטות עד כדי חוסר כל התחכמות, ורצון ממש, טראשית גלוי הרצון בציונות.

לא אקסח, חלילה, את זכותם של כל אלה, לא אשכח להם חסד-נעורים, אם כי ברבות הימים נחמטטה והועמטה דמותם: כולם כולם הוינו את הנפש, עלו אותה, קסמו לה, ופעל כאן לא רק קסם הרעיון דגואל, המרי-חיב את הלב, הנושא על כנפיים, לא רק זה, היו כאן גם להטים קטנים; המל הנאה, המלוטשת, הקולעת; הקל וחומר ההרף, הנורה שות המוצלחה, הידענת חרכה המפריאה ומעיקה בכל כבדה, הנה האם לא היו כל אלה אנשי מלא, אנשי חירות, כל אחד משכם ומעלה נבזה מעל שאר בני המוחה, אולם מכל אלה דוקא אדם זה, מעוט הוהר וההנרקה, הוא שהר לי את חידתו יותר מאחרים, אותו ראיתי כשליח, כשליחו של הרצל, כשליחה של הציונות המדינית, בו הרגשתי את הנכבד.

ומה בקשה הנפש אז נבור בישראל, נבור חי, שאפשר לראותו מקרוב ולמשש את מציאותו בידים, היה היו לנו ליל נבלום, סמולנסקי, שמואל מן הדת והחיים, ישראל ברנשטיין, משהו קלטה האוון על היותו של ל ברסן - אך כל אלה היו נבורי ספרות, גורי עבר, מן החוץ, מאור הספרות הרסית, נשמת מלא ריאוחיך את אור הנכורה של האינטלנציה הריבולוציונית הרוסית בכל ווהר יפעתה ופשטותה העממית, וכאן ברחובנו אנו - כמה בקשה הנפש את הנכבד ולצוא, מי היה כאן? האברך, הסמוך על שולחן חזתו ומלוח ברביה ופתרברב בשייכותו הסורית לכני משהו, או סוחר העצים הצעיר, המשתעשע בשיתות ספרותיות על המליץ, נהנה מסשובתם החנופה של הצעירים וגשתדל להיות רצוי למקום ולבריות וללכת, כשכיל הזהב, או, הסיוטסטי החדש שצץ בינתיים, והוא מנולח למשעי ועוסק עם נכרות עדינות בסדור נשף חנוכי, ואנכי מבטיח לעצמו מהלכים בין גדולים, משרה ושדוך רגון? וכשהלמת מרחוק את חלום הסופר העברי, אשר בשלו ומשדו בא, לכאורה, כל רוב ענין זה, ואך אנה לך גורלך פנישה מקרוב, ורגה מפח נפש: הנה נבור אויגוהו? ובין כל אלה מה שונה היה הוא, טיפוס אדם חדש ברחובנו, שכלו - על משטותו, פרוואיותו, מתנגדותו, להם באש הענין, והחקיפות הפנימית! אדם שאינו נכיר ואינו דיר - ואעפ"כ נוסע הוא לקונגרסים, ויש לו בכל שאלה דעה משלו - תנא הוא ופליני, וצינתו אינו כלל הציונות האופולוני מוצינית בלבה של שקלי ושל ציר-קילאר, ושל אנודה, ושל דיסקוסיה, הלא זהו ברנר, הפינסקאי, שאגדת החרר החדש, המתקן והתניך החדש, המקוצרי - מלוח איתו.

לא רכים אתנו היודעים מהו לתנועתנו, לתנועתנו כיום, אותו המפעל החשאי והקטן של חירוש פני התנוך

העברי בכמה עיריית בליפא וברוסיה הלכנה, אותם החדרים המתוקנים שלא זכו בשעתם גם בעיני הלאומיים טובים, שאת התו שלים היו מחליטים כמסך לננא, שמי צד נבאו להם גידול עמי הארצות בישראל - הם הם שהקימו מכצרים חרשים לאהבת הספר העברי, לאהבת ארץ ישראל, לחוון חלוצי.

מי הם הנבורים הנעלמים, אישר עשו את הבודה הזאת? איש לא מנה אותם, ואיש לא הציג להם יד ושם, בהם מלמדים משוטמים, יהודים כשרים ויראי שמים, מלאי אהבת ישראל ולבם יוצא לחדשי; בהם מדקדקים החרדים לכל דגש ולכל נסג אהור ומקפידים - ראשונים אחרי כמה דורות - על קריאה מדקדקת בהבחנת הנע והנח ובשמירת המלעיל והמלרע; בהם אוהבי צחות, ומתרפקים על השפה היפה, השרירה היחידה בעל דמות אשה אוהבה; ובהם אנשים, מעולם המעשה הכבולים בשרשראות לעניני פרקמטיא וראנות פרנסה, אולם לבם נתון כולו לאחז לשמירת הנחלת לכל תרעך, הם הם אשר חבת ציון והתרבות העבי רית היו להם לא דבר שפתים, אלא נשמת אפם, בין אלה היחידים והמיוחדים היה גם ברנר הפינסקאי.

והימים הטובים לא ארכו, יצר הנאולה שניעור בכח איתנים דרש מעשה גואל, והמעשה לא בא, ועם חוסר המעשה, הישר, הקילע אל המי טרה באו הקוליות המרות, אשר כמשע ביניהן ובין הכפירה, סר קטמם של אנשי המעלה, אמתיותיהן הקלות, הנו חות, הודאות - לא הספיקו הפעם, מתק פיהם לא הניח את הדעת, והלב כמסוס נוסם, הוכן הסוער צנף את כולנו צנפה גדולה, ונמש הנער, החועה בדרכי החיים, נקלעת בכף הקלע, ובאחד הדרכים, באחת התחנות פנישתי שוב, מרוחק, ברעי הקשיש, ואראה כי גם לו לא טוב, הדבר לא היה בפינו, לא בשלתי אותו כאשר בשלתי את שאר הגדולים התולכים ומתנדפים, והוא לא לענ לי, כאשר לענו אחרים, חכמים וטובים, לעור והפכסך והכישל.

ולאחר שנים, אחרי סופות, גדורים ואכדות קשות - נפגשו שוב, כאן, אולם האלם לא עזבנו; אני פועל במושבה, ויבך בקרקע ושותה טמנה לרויה, רואה את עולמי כלו כתוך קומץ העובדים, וזי נכרי לכל מה שיוץ לו, והוא - מנקש אחיה בדמות סוחר במנופקטורה ברחוב בוסטרום שביפו העיר ונושא את נפשו לתכניות ספרותיות.

ושוב פנישה: יוד מפתו של יהושע ברולי, החולה והכואב, הבורד ונעזב מאת בני-גילו, והזקוק לסעד ויקורטוב של תמימות, ואלה אינם נמצאים אלא אצל אנשים חדשים.

ובטרם נפלה המחיצה, שעלתה בינינו במשך השנים, והנה הידיעה: ברנר בין מגורשי יפו, נחבד בנוסח הובל לכירות,